

Ἡράκλειτος

190 Διογένης Λαέρτιος IX, 1 (DK 22 a 1): *Ἡράκλειτος Βλόσωνος ἦ, ὡς τινας. Ἡράκωντος Ἐφέσιος. οὗτος ἠκμαζε μὲν κατὰ τὴν ἐνάτην καὶ ἐξηκοστὴν ὀλυμπιάδα. μεγαλόφρων δὲ γέγονε παρ' ὄντιναοῦν καὶ ὑπερόπτης, ὡς καὶ ἐκ τοῦ συγγράμματος αὐτοῦ δῆλον, ἐν ᾧ φησι. (ἀπόσπ. 40) Πολυμαθίῃ νόον ἔχειν οὐκ δίδασκει. Ἡσίοδον γὰρ ἂν ἐδίδαξε καὶ Πυθαγόρην αὐτίς τε Ξενοφάνεά τε καὶ Ἐκαταῖον... (3)... καὶ τέλος μισάνθρωπίσας καὶ ἐκπατίσας ἐν τοῖς ὄρεσι διητᾶτο. πῶς σιτούμενος καὶ βοτάνας. καὶ μέντοι καὶ διὰ τοῦτο περιτραπεῖς εἰς ὕδρον κατήλθεν εἰς ἄστνυ καὶ τῶν ἰατρῶν αἰνιγματωδῶς ἐπινθάνετο εἰ δύναντο ἐξ ἐπομβροίας αὐχμὸν ποιῆσαι. τῶν δὲ μὴ συνιέντων αὐτὸν εἰς βούστασιν κατορούσας τῆ τῶν βολίτων ἀλέα ἠλιπτεν ἐξατμισθίσεσθαι. οὐδὲν δὲ ἀνίων οὐδ' οὕτως ἐτελεύτα βιοῦς ἔτη ἐξήκοντα.*

Ἡράκλειτος ὁ Ἐφέσιος, γιῶς τοῦ Βλόσωνα ἦ (ὅπως ὑποστηρίζουν μερικοὶ) τοῦ Ἡράκωντα. Αὐτὸς βρισκόταν στὴν ἀκμὴ του κατὰ τὴν 69ῃ Ὀλυμπιάδα. Κατέληξε νὰ γίνει πολὺ ζιπασμένος καὶ ὑπερόπτης, ὅπως φαίνεται καὶ ἀπὸ τὸ σύγγραμμά του, ὅπου λέει: «Ἡ πολυμαθία δὲν κάνει κανέναν ἐξυπνο· ἀλλιῶς θὰ εἶγε βάλει μυαλὸ στὸν Ἡσίοδο καὶ στὸν Πυθαγόρα, καθὼς ἐπίσης στὸν Ξενοφάνη καὶ στὸν Ἐκαταῖο.» ...Τελικὰ ἐγινε μισάνθρωπος, ἐφυγε ἀπὸ τὸν κόσμο καὶ ζοῦσε στὰ βουνά, τρώγοντας χόρτα καὶ βότανα. Ἐπειδὴ ὅμως ἔτσι ἐπαθε ὑδρωπικία, κατέβηκε στὴν πόλη καὶ ἔκανε στοὺς γιάτροὺς τὴν αἰνιγματικὴ ἐρώτηση ἂν μπορούσαν νὰ μετατρέψουν τὸν βροχερὸ καιρὸ σὲ ξηρασία. Ἀφοῦ αὐτοὶ δὲν κατάλαβαν τί ἐννοοῦσε, θάφτηκε μόνος του σ' ἓνα γελαδόσταβλο, ἐλπίζοντας νὰ ἐξατμιστεῖ τὸ ὑγρὸ χάρη στὴ θερμότητα τῆς κοπριάς. Ἀλλὰ κι ἔτσι ἀκόμα δὲν κατάφερε τίποτα, καὶ πέθανε σὲ ἡλικία ἐξήκοντα ἔτων.

194 Ἀπόσπ. 1, Σέξτος, *Πρὸς μαθηματικούς VII*, 132: *τοῦ δὲ λόγου τοῦδ' ἐόντος αἰεὶ ἀξύνετοι γίνονται ἄνθρωποι καὶ πρόσθεν ἢ ἀκούσαι καὶ ἀκούσαντες τὸ πρῶτον γινόμενων γὰρ πάντων κατὰ τὸν λόγον τόνδε ἀπείροισιν εἰκόασι, πειρούμενοι καὶ ἐπέων καὶ ἔργων τοιούτων ὁκοίων ἐγὼ διηγεῦμαι κατὰ φύσιν διαιρέων ἕκαστον καὶ φράζων ὅπως ἔχει. τοὺς δὲ ἄλλους ἀνθρώπους λανθάνει ὁκόσα ἐγερθέντες ποιοῦσιν ὅκωσπερ ὁκόσα εὔδοντες ἐπιλανθάνονται.*

Τὸ Λόγο, ποὺ εἶναι ὅπως τὸν περιγράφω, ποτὲ δὲν τὸν καταλαβαίνουν οἱ ἄνθρωποι, οὔτε πρὶν τὸν ἀκούσουν οὔτε κατόπιν. Γιατί, παρόλο ποὺ ὅλα συμβαίνουν σύμφωνα μὲ αὐτὸν τὸ Λόγο, οἱ ἄνθρωποι μοιάζουν μὲ ἐκείνους ποὺ δὲν ἔχουν καθόλου πείρα, ἀκόμα καὶ ἂν γνωρίζουν ἀπὸ τὴν πείρα τους τέτοια λόγια καὶ ἔργα ὅπως αὐτὰ γιὰ τὰ ὅποια μιλάω, ὅταν ξεχωρίζω καθεστὶ ἀνάλογα μὲ τὴ φύση του καὶ ἐξηγῶ πῶς εἶναι· ὅμως ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους διαφεύγουν τὰ ὅσα κάνουν ἀφοῦ ξυπνήσουν, ὅπως ἀκριβῶς ξεχνοῦν καὶ τὰ ὅσα κάνουν ὅταν κοιμοῦνται.

195 Ἀπόσπ. 2, Σέξτος, *Πρὸς μαθηματικούς VII*, 133: *διὸ δεῖ ἐπεσθαι τῷ (ξενῶν) τοῦ λόγου δ' ἐόντος ξενῶν ζώουσιν οἱ πολλοὶ ὡς ἰδίαν ἔχοντες φρόνησιν.¹³⁴*

Γι' αὐτὸ εἶναι ἀναγκαῖο νὰ ἀκολουθοῦμε τὸ κοινό· ἀλλὰ, παρόλο ποὺ ὁ Λόγος εἶναι κοινός, οἱ πολλοὶ ζοῦν σὰν νὰ εἶχαν δική τους ἀντίληψη.

196 Ἀπόσπ. 50, Ἰππόλυτος, *Ἐλ. IX, 9, 1*: *οὐκ ἐμοῦ ἀλλὰ τοῦ λόγου ἀκούσαντας ὁμολογεῖν σοφὸν ἐστὶν ἐν πάντα εἶναι.*

Ἐχοντας ἀκούσει ὅχι ἐμένα, ἀλλὰ τὸ Λόγο, εἶναι φρόνιμο νὰ παραδεχθεῖτε ὅτι τὰ πάντα εἶναι ἓνα.

202 Ἀπόσπ. 88, Ψευδοπλούταρχος, *Παραμυθητικός πρὸς Ἀπολλώνιον* 10, 106 e: *ταῦτό τ' ἐν ζῶν καὶ τεθνηκός καὶ τὸ ἐρηγορός καὶ τὸ καθεῦδον καὶ νέον καὶ γηραιόν· τὰδε γὰρ μεταπεσόντα ἐκεῖνά ἐστι κακεῖνα [πάλιν] μεταπεσόντα ταῦτα.*

Καὶ τὸ ἴδιο πράγμα εἶναι στὸν ἄνθρωπο ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος, ὁ ξύπνος καὶ ὁ ὕπνος, τὰ νιάτα καὶ τὰ γερατειά· γιὰτὶ ἂν αὐτὰ τὰ πράγματα ἀλλάξουν γίνονται ἐκεῖνα, καὶ ἂν ἐκεῖνα πάλι ἀλλάξουν γίνονται αὐτά.

203 Ἀπόσπ. 10, [Ἀριστοτέλης] *Περὶ κόσμου* 5, 396 b 20: *σுλλάψιμες ὄλα καὶ οὐχ ὄλα, συμφερόμενον διαφερόμενον, συνᾶδον διᾶδον· ἐκ πάντων ἐν καὶ ἐξ ἑνὸς πάντα.*¹³⁸

Τὰ πράγματα πού θεωροῦνται ὅτι σχηματίζουν σύνολα εἶναι καὶ δὲν εἶναι ἓνα ὄλο, συ-
ναρθρώνονται καὶ διαλύονται, βρίσκονται καὶ δὲν βρίσκονται σὲ ἀρμονία· ἀπὸ ὄλα προέρχεται
τὸ ἓνα καὶ ἀπὸ τὸ ἓνα ὄλα.

204 Ἀπόσπ. 67, Ἰππόλυτος, *Ἔλ.* IX, 10, 8: *ὁ θεὸς ἡμέρη εὐφρόνη, χειμὼν θέ-
ρος, πόλεμος εἰρήνη, κόρος λιμός [τάναντία ἅπαντα, οὗτος ὁ ροῦς]· ἀλλοιοῦται
δὲ ὄκωσπερ (πῦρ) ὁπότεν συμμιγῆ θυνώμασιν ὀνομάζεται καθ' ἡδονὴν ἐκάστου.
[πῦρ συμπλ. Diels.]*

Ἄθεός εἶναι μέρα καὶ νύχτα, χειμῶνας καὶ καλοκαίρι, χόρταση καὶ πείνα (ὄλα τὰ ἀντί-
θετα, αὐτὸ εἶναι τὸ νόημα)· ἀλλάζει ὅπως ἡ φωτιά, ὅταν ἀνακατεύεται μὲ διάφορα μυρωδικά,
ὀνομάζεται ἀνάλογα μὲ τὴ μυρωδιὰ τοῦ καθενὸς ἀπὸ αὐτά.

209 Ἀπόσπ. 51, Ἰππόλυτος, *Ἔλ.* IX, 9, 1: *οὐ ξυνιᾶσιν ὄκως διαφερόμενον ἑωυ-
τῷ ξυμφέρεται παλίντονος ἀρμονίη ὄκωσπερ τόξου καὶ λύρης.*¹⁴⁰

Δὲν καταλαβαίνουν πῶς εἶναι δυνατὸ, ἐνῶ βρίσκεται σὲ ἀντίθεση, νὰ συμφωνεῖ μὲ τὸν
ἑαυτὸ του (ἐπὶ λέξει: πῶς, ἐνῶ ἔρχεται σὲ διάσταση, συγκλίνει μὲ τὸν ἑαυτὸ του): ὑπάρχει
ἓνας παλίντονος δεσμός, ὅπως στὸ τόξο καὶ τὴ λύρα.

211 Ἀπόσπ. 80, Ὀριγένης, *Κατὰ Κέλσου* VI, 42: *εἰδέναι χωρὶ τὸν πόλεμον εἶόν-
τα ξυνόν, καὶ δίκην ἔριν, καὶ γινόμενα πάντα κατ' ἔριν καὶ χρεῶν.*¹⁴³

Πρέπει νὰ ξέρουμε ὅτι ὁ πόλεμος εἶναι κοινὸ φαινόμενο καὶ τὸ δίκιο σημαίνει ἀντα-
γωνισμό καὶ ὅτι ὄλα συμβαίνουν σύμφωνα μὲ τὸν ἀνταγωνισμό καὶ τὴν ἀναγκαιότητα.

214 Ἀπόσπ. 12, Ἀρειος Δίδυμος, σύμφωνα μὲ τὸν Εὐσέβιο, *Ε.Π.* XV, 20,
+ ἀπόσπ. 91, Πλούταρχος, *Περὶ τοῦ Εἰ τοῦ ἐν Δελφοῖς* 18, 392 b: *ποταμοῖσι
τοῖσιν αὐτοῖσιν ἐμβαίνουσιν ἔτερα καὶ ἔτερα ὕδατα ἐπιρρεῖ (= ἀπόσπ. 12).¹⁴⁵
...σκίδνησι καὶ... συνάγει... συνίσταται καὶ ἀπολείπει... πρόσεισι καὶ ἄπεισι
(= ἀπόσπ. 91).*

Διαφορετικὰ νερὰ βρέχουν αὐτοὺς πού μπαίνουν στὰ ἴδια ποτάμια... Σκορπίζονται καὶ...
μαζεύονται... σμίγουν καὶ χωρίζουν... ζυγώνουν καὶ ξεμακρύνουν.

215, Πλάτων, *Κρατύλος* 402 a: *λέγει πον Ἡράκλειτος ὅτι πάντα χωρεῖ καὶ
οὐδὲν μένει, καὶ ποταμοῦ ῥοῆ ἀπεικάζων τὰ ὄντα λέγει ὡς δις ἐς τὸν αὐτὸν πο-
ταμὸν οὐκ ἂν ἐμβαίης. [Ἄ Ἡράκλειτος λέει κάπου ὅτι τὰ πάντα προχωροῦν
καὶ τίποτα δὲν μένει ἀμετακίνητο, καί, παρομοιάζοντας τὰ πράγματα μὲ τὴ ροῆ
ἑνὸς ποταμοῦ, λέει ὅτι δὲν μπορεῖς νὰ μπεῖς δύο φορές στὸ ἴδιο ποτάμι.]*

217 Ἀπόσπ. 30, Κλήμης, *Στρομ.* V, 104, 1: *κόσμον τόνδε [τὸν αὐτὸν ἅπαν-
των]¹⁴⁷ οὔτε τις θεῶν οὔτε ἀνθρώπων ἐποίησεν, ἀλλ' ἦν αἰεὶ καὶ ἔστιν καὶ ἔσται
πῦρ αἰείζων, ἀπτόμενον μέτρα καὶ ἀποσβεννύμενον μέτρα.*

Αὐτὸν τὸν κόσμο [πού εἶναι ἓνας στὴν ὀλότητα του] δὲν τὸν ἔπλασε κανένας θεός ἢ ἄν-
θρωπος, παρὰ ὑπῆρχε πάντα, ὑπάρχει καὶ θὰ ὑπάρχει: μιὰ αἰώνια, ζωντανὴ φωτιά, πού ἀνάβει
μὲ μέτρο καὶ σβῆνει μὲ μέτρο.

218 Ἀπόσπ. 31, Κλήμης, *Στρομ.* V, 104, 3: *πυρὸς τροπαί· πρῶτον θάλασσα,
θαλάσσης δὲ τὸ μὲν ἡμισυ γῆ τὸ δὲ ἡμισυ προσητήρ... <γῆ> θάλασσα διαχέεται,
καὶ μετρέεται εἰς τὸν αὐτὸν λόγον ὀκοῖος πρόσθεν ἦν ἢ γενέσθαι γῆ.*

Μετατροπὲς τῆς φωτιάς: πρῶτα θάλασσα, καὶ τὸ ἓνα μισὸ τῆς θάλασσας εἶναι γῆ, τὸ
ἄλλο μισὸ «φλογιστής» [δηλαδὴ ἀστραπὴ ἢ φωτιά]... <ἡ γῆ> διαλύεται στὴ θάλασσα, καὶ ἡ
ποσότητά της εἶναι τέτοια ὥστε νὰ ἔχει τὴν ἴδια ἀναλογία ὅπως πρὶν γίνεαι γῆ.

219 Ἀπόσπ. 90, Πλούταρχος, *Περὶ τοῦ Εἰ τοῦ ἐν Δελφοῖς* 8, 388 d: *πυρὸς τε
ἀνταμοιβῆ τὰ πάντα καὶ πῦρ ἅπαντων ὄκωσπερ χρυσοῦ χροῖματα καὶ χρυμάτων
χρυσός.*

Ἄλα τὰ πράγματα ἀνταλλάσσονται μὲ φωτιά καὶ ἡ φωτιά μὲ ὄλα τὰ πράγματα, ὅπως
ἀκριβῶς μπορεῖ κανεὶς νὰ ἀνταλλάξει χρυσάφι μὲ ἐμπορεύματα καὶ ἐμπορεύματα μὲ χρυσάφι.

224 Διογένης Λαέρτιος IX, 9-10 (DK 22 a 1): τὸ δὲ περιέχον ὁποῖόν ἐστιν οὐ δηλοῖ· εἶναι μέντοι ἐν αὐτῷ σκάφας ἐπεστραμμένας κατὰ κοῖλον πρὸς ἡμᾶς, ἐν αἷς ἀθροιζομένας τὰς λαμπρὰς ἀναθυμιάσεις ἀποτελεῖν φλόγας, ὡς εἶναι τὰ ἄστρα. (10) λαμπροτάτην δὲ εἶναι τὴν τοῦ ἡλίου φλόγα καὶ θερμοτάτην... ἐκλείπειν τε ἡλίον καὶ σελήνην ἄνω στρεφομένων τῶν σκαφῶν· τούς τε κατὰ μῆνα τῆς σελήνης σχηματισμοὺς γίνεσθαι στρεφομένης ἐν αὐτῇ κατὰ μικρὸν τῆς σκάφης.

Δὲν ἀποκαλύπτει τὴ φύση τοῦ περιέχοντος· ὑπάρχουν ὁμοίως σ' αὐτὸ σκάφες, στραμμένες μὲ τὴν κοίλη πλευρὰ τους πρὸς τὸ μέρος μας, ὅπου συγκεντρώνονται οἱ λαμπρὲς ἀναθυμιάσεις καὶ σχηματίζου φλόγες· αὐτὲς οἱ φλόγες εἶναι τὰ οὐράνια σώματα. Ἡ λαμπρότερη καὶ θερμότερη ἀπὸ ὅλες αὐτὲς τῆς φλόγες εἶναι τοῦ ἡλίου... Ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη παθαίνουν ἐκλειψή ὅταν οἱ σκάφες στρέφονται πρὸς τὰ πάνω· καὶ οἱ μηνιαῖες φάσεις τῆς σελήνης συμβαίνουν ὅταν ἡ σκάφη τῆς στρέφεται βαθμιαῖα.

226 Ἀπόσπ. 94, Πλούταρχος, *Περὶ φυγῆς* 11, 604 a: "Ἥλιος οὐχ ὑπερβήσεται μέτρα· εἰ δὲ μή, Ἐρινύες μιν Δίκης ἐπίκουροι ἐξευρήσουσιν.

Ὁ ἥλιος δὲν θὰ ξεπεράσει τὰ μέτρα του (δηλαδή δὲν θὰ παραβεῖ τοὺς νόμους τοῦ τὸν διέπουν)· ἀλλιῶς οἱ Ἐρινύες, οἱ θεραπεινίδες τῆς Δικαιοσύνης, θὰ τὸν ἀνακαλύψουν.

250 Ἀπόσπ. 114, Στοβαῖος. Ἀνθ. III, 1, 179: ξὺν νόῳ λέγοντας ἰσχυρίζεσθαι χρὴ τῷ ξυνῷ πάντων, ὅκωσπερ νόμῳ πόλις καὶ πολὺ ἰσχυροτέρως· τρέφονται γὰρ πάντες οἱ ἀνθρώπειοι νόμοι ὑπὸ ἐνὸς τοῦ Θεῖου· κρατεῖ γὰρ τοσοῦτον ὁκόσμον ἐθέλει καὶ ἐξαρκεῖ πᾶσι καὶ περιγίνεται.

Ὅσοι μιλοῦν μυαλωμένα πρέπει νὰ στηρίζονται σ' αὐτὸ ποῦ εἶναι κοινὸ σὲ ὅλους, ὅπως μιὰ πόλη πρέπει νὰ στηρίζεται στὸ νόμο τῆς, καὶ μὲ πολὺ μεγαλύτερη ἐμπιστοσύνη· γιατί ὅλοι οἱ ἀνθρώπινοι νόμοι τρέφονται ἀπὸ ἓνα νόμο, τὸν Θεῖο· γιατί αὐτὸς ἔχει ὅση δύναμη θέλει καὶ ὅχι μόνο φτάνει γιὰ ὅλους, παρὰ μένει καὶ ὑπόλοιπο.